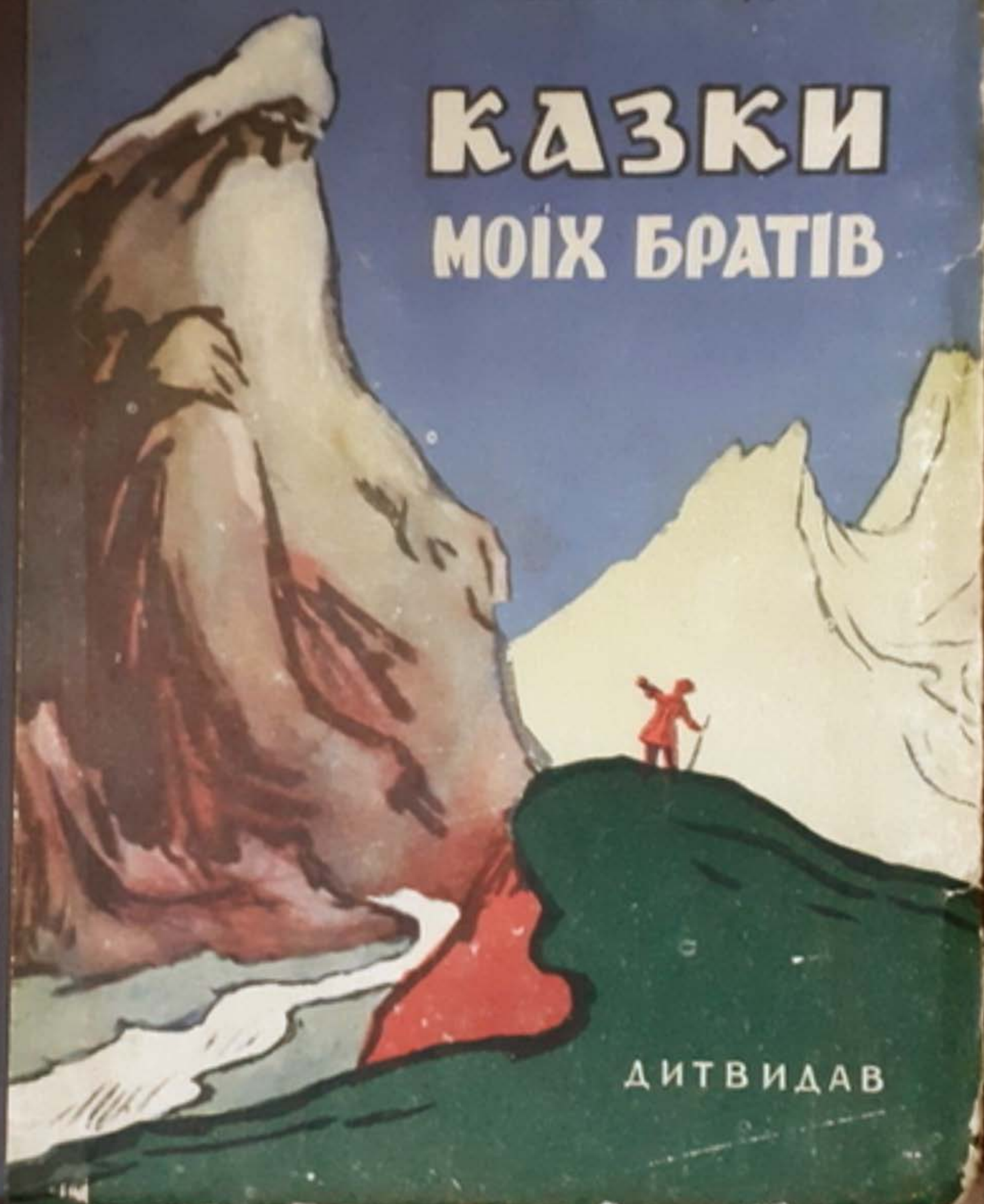

ІВАН НЕХОДА
КАЗКИ
МОЇХ БРАТІВ
ДИТВИДАВ

ІВАН НЕХОДА

КАЗКИ МОЇХ БРАТІВ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ УРСР
КИЇВ 1958

ЧОМУ КІТ УМИВАЄТЬСЯ ПІСЛЯ СНІДАНКУ?

(ЛИТОВСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Ніжився кіт
Край воріт,
Грів на сонці живіт.
Враз із двору в хлівець
Залетів горобець.

— Цвір-цвірінь,— цвірінчить...
Кіт підкрався
І вмить
Спритним рухом ловця
Упіймав горобця.
— Ну,— сказав він за тим,—
Зараз я тебе з'їм!

— Що ж... настав мій кінець,—
Відповів горобець,—
Але злись
Чи не злись,—
Хто ж невмиваний їсть?

Кури знають про це,
Гуси знають про це,
Діти зранку
До сніданку
Миють милом лице,
Навіть он голуби
Чистять вранці дзьоби.
А тобі, молодцю,
Це хіба не к лицю?

Стримав кіт
Апетит.
— Добре,— каже,— посидь,
Сядь під це
Деревце,
Поки вмию лице.

Пі-і-шов кіт
До воріт,
Умивається кіт...
А горобчик той — скік! —
Тільки й був такий — втік.
Закричав тоді кіт:
— Переймайте, ловіть!..

І з тих пір всім на злість
Кіт невмиваний їсть.

ЗАЙЧИК ТА ЯЛИНКА

(УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Ой у полі випав сніг,
Через поле зайчик біг,
Зупинився на хвилинку —
Вже ніхто не дожене! —
Став просити він ялинку:
— Погойдай мене! —
А ялинка зашуміла,
А ялинка відповіла:
— Не хочу!
— А, не хочеш? І не треба.
Цапа я нашлю на тебе!

Став він цапа підкликати:
— Йди ялинку об'їдати!
Йди ялинку об'їдати,
Бо не хоче погойдати.—
Мекнув цап йому з горбка.
— Об'їдать? Вона ж гірка!
Не хочу!

— А, не хочеш? І не треба,
Вовка я нашлю на тебе.

Просить вовка він: — Скоріш
Іди, вовче, цапа з'їж!
Бо не хоче цап рогатий
Ту ялинку об'їдати,
А вона мене — гойдати.

Важко з лігва вовк підвівсь:
— Цапа їсти? Я наївсь.
Я село ужє одвідав,
Я бика сьогодні снідав.
Не хочу!
— А, не хочеш? І не треба.
Я стрільця нашлю на тебе!

Став він тут стрільця просити:
— А йди мерщій вовка бити!
Вовк не хоче цапа їсти,
Цап — ялинку об'їдати,
А вона — мене гойдати.—
Та стрілець лиш очі звів:
— Я вже сто вовків убив.
Не хочу!
— А, не хочеш? І не треба,
Я вогонь нашлю на тебе.

Став він тут вогонь просити:
— Йди, вогонь, стрільця палити!

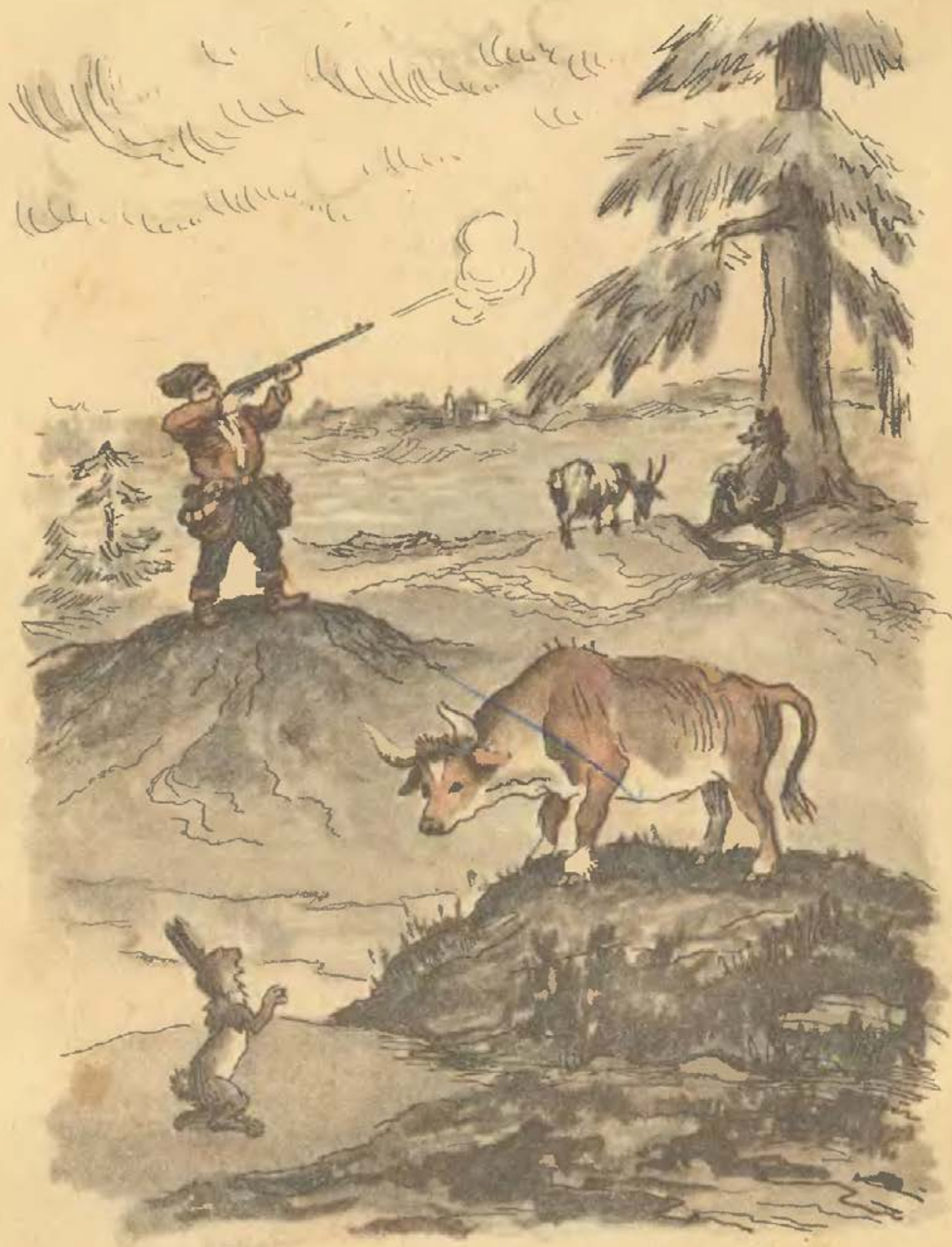

Він не хоче вовка бити,
Вовк не хоче цапа їсти,
Цап — ялинку об'їдати,
А вона — мене гойдати.
А вогонь аж зблід з лиця:
— А за що ж палить стрільця?
Що мені стрілець зробив,
Щоб його я йшов палив?
Не хочу!
— А, не хочеш? І не треба.
Воду я нашлю на тебе!

Став він воду враз просити:
— Водо, йди вогонь гасити!
Він не йде стрільця палити,
Стрілець не йде вовка бити,
Вовк не хоче цапа їсти,
Цап — ялинку об'їдати,
А вона — мене гойдати.—
А вода шумить, дзюрчить:
— А нащо вогонь гасить?
Хай собі в печі палає,
Хай людей він зогріває.
Не хочу!
— А, не хочеш? І не треба.
Я вола нашлю на тебе!

Став він тут вола просити:
— А йди, воле, воду пити!
Вода не йде вогонь гасить,
Вогонь не йде стрільця палить,
Стрілець не йде вовка бити,
Вовк не хоче цапа їсти,
Цап — ялинку об'їдати,
А вона — мене гойдати.—
Віл байдуже відповів:
— Я сьогодні брагу пив!
Не хочу!
— А, не хочеш? І не треба.
Довбню я нашлю на тебе!

Став він довбню тут просити:
— А йди, довбне, вола бити!
Віл не хоче воду пити,
А вода — вогонь гасити,
А вогонь — стрільця палити,
Стрілець не йде вовка бити,
Вовк не хоче цапа їсти,

Цап — ялинку об'їдати,
А вона — мене гойдати.—
Каже довбня: — Зайче-брате,
А за що ж вола вбивати?
Не хочу!
— А, не хочеш? І не треба,
Шашіль я нашлю на тебе!

Став він шашіль тут просити:
— Швидше довбню йди точити!
Довбня не йде вола бити,
Віл не хоче воду пити,
Вода не йде вогонь гасить,
Вогонь не йде стрільця палить,
Стрілець не йде вовка бити,
Вовк не хоче цапа їсти,
Цап — ялинку об'їдати,
А вона — мене гойдати.—
Шашіль враз відповідає:
— За що довбню точить
маю?
Не хочу!
— А, не хочеш? І не треба.
Півня я нашлю на тебе!

Став він півня підкликати:
— Треба шашіль поклювати!
Шашіль не йде довбню точить,
Довбня не йде вола убить,
Віл не хоче воду пити,
А вода — вогонь гасити,
А вогонь — стрільця палити,
Стрілець не йде вовка бити,
Вовк не хоче цапа їсти,
Цап — ялинку об'їдати,
А вона — мене гойдати.—

Пожалів тут півник зайця.
— Хочеш, зайчику, гойдатися?
Добре,— каже,— зайче-брате.
Буду шашіль я клювати!

Тремтить шашіль — що їй робить?
Пішла шашіль довбню точить,
Довбня пішла вола бити,
Віл подався воду пити,
Вода пішла вогонь гасить,
Вогонь пішов стрільця палить,
Стрілець пішов вовка бити,
А вовк пішов цапа їсти,
Цап — ялинку об'їдати.
А вона — давай гойдати:
— Го́йда-го́йда, го́йда-да́...
Так минулася біда...

НЕ ЛЮБО — НЕ СЛУХАЙ!

(БІЛОРУСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Один панок —
Сухий пеньок —
Був дуже ласий до казок:
Ото розвісить вуха
Та й слуха, слуха, слуха,
Від нічого робить, з безділля...
От раз, коли була неділя,
Покликав він до себе батрака,
На стіл насипав золота копичку
І каже: — Справа ось яка:
Потіш мене — придумай небиличку!
Придумай байку — та таку чудну,
Таку брехеньку розкажи мені,
Щоб я гукнув: «Брехня!»

Отак гукну —
Все золото — твоє. А ні —
Як не скажу «брехня» — то знай:
Шмагатиме тебе нагай!
Ну, як?
— Добро,— сказав батрак,—
Почну брехати, якщо так.
Чимало в світі я ходив,
Чимало бачив різних див...
Щоб здихатись біди-напасті,
Найнявсь я в пана бджоли пасти.
А бджіл було тих — сто роїв!
Я забував, чи пив, чи їв,
Щоранку ж рахувать їх треба —
Чи всі вони, ті бджоли, в тебе?
А ввечері — загнати в кліть
І кожну бджілку подоїть...—
Пан слухає, всміхнувшись криво:
— Можливо й правда... Все можливо.—
Батрак розмову зупиня,
У чубі шкрябає густому
Й продовжує:— Якогось дня,
Пригнавши бджіл отих додому,
Став рахувати по звичаю —
Дванадцятьох невистачає!
У мене очі аж погасли —
Невже в болоті де захрясли?

Пішов шукати між латать...
Дивлюсь — одинадцять летять:
Поранені, боки в крові,
Летять додому ледь живі...
А де ж дванадцята бджола?
Дивлюся — річка пролягла,
А за рікою — вовча зграя
Бджолу на шмаття роздирає!
Побіг чимдуж на поміч їй —
Бджолі дванадцятій моїй.

Підбіг за мить до верболозу
Та й став: немає перевозу.
Схопив себе за чуба — смик! —
І перекинувсь на той бік.

Пан очі вирячив, як рак:
— Усе можливо... Може, й так.
— Упав я, в землю вгруз по груди,—
Ніяк не вилізу. Що буде?
Додому кинувся мерщій,
Узяв залізний заступ свій
І став одкопувать себе.
А вовк насів, бджолу скубе...—
Мигають в пана очі ситі:
— Усяк буває,— каже,— в світі.
— Так от: я до бджоли підбіг,
Дивлюсь — лежить без крил, без ніг:
Всю вовча зграя покусала,
Висить, мов клоччя, з неї сало...
Бджолу дорізать довелось.
І — може, не повірить хтось? —
Шість бочок сала ми взяли
З тієї бідної бджоли! —
Пан слухає, всміхнувшись криво:
— Можливо й правда... Все можливо.
— Вночі згадав, сплючи в стодолі,—
Забув бджолині ж кості в полі!
Ой, лаятимуть косарі,
Якщо порвуть об них косу...
Устану вранці на зорі,
В рівчак ті кості занесу!
Пішов у поле, взяв кістяк
Та як пошпурив геть від себе!
Один кінець угруз в рівчак,
А другий — вперся аж у небо...—
Пан очі вирячив, як рак:
— Усе можливо... Може, й так.
— Я став на той кістяк і ну
Видряпуватись в вишину.
Вилазив усе вище, вище
І от — на небі! Вітер свище...

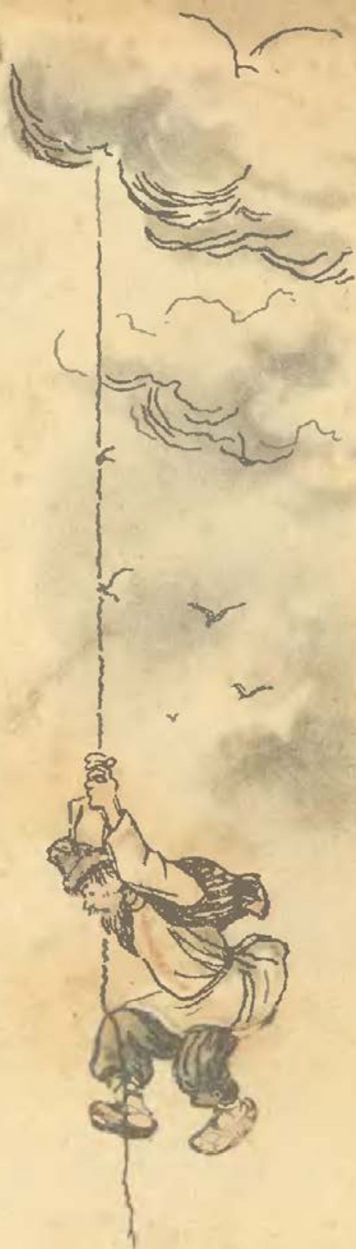

По небу йду... Хмарки внизу...
Аж чую — галас поблизу —
В дворі якімсь, біля причілку,
Святі гуляють: п'ють горілку,
Їдять яєчню, масло, сало...
І так святих вже розібрало —
Хто гопака танцює, хто
На гроші грає у лото...
Минув я п'яних — хай їм біс,
А то іще розквасять ніс...
І далі йду. Напроти — дім,
І двері навстіж. Що ж у нім?
Заходжу — а в хатині тій
Хропе під лавою святий.
І шапка золота на лаві
З камінням дорогим в оправі...
Схопив я шапку, вибіг з хати
Та — за ворота, і — тікати!
Устав святий, на лаву зирк —
Немає шапки... Знявся крик,
Усі святі, а з ними й він,
Летять за мною навздогін...

Шукаю — не знайду ніяк
Те місце, де стоїть кістяк.
Внизу пливуть хмарки перисті...
Як,— думаю,— із неба злізти?
Дивлюсь — вірьовка тут лежить.
Схопив, до дерева умить
Прилаштував її як треба
Й почав спускатися із неба.
Спускаюся — придумав ловко!
Але — кінчається вірьовка,
А до землі ще далеченько,
А ті святі уже близенько...
Не розгубивсь я в акурат,
Рвонув вірьовки верхній шмат.
Одрізав, доточив униз,
Спустився десь у верболіз...—
Мигають в пана очі ситі:
— Усяк буває,— каже,— в світі.
— Спустивсь, дивлюсь на все
здаля,—
Чужі і люди, і земля...
В очах мені одразу смеркло,
Ну,— думаю,— попав у пекло!
А тут ще й мжичка чи туман...
Йду далі, примічаю все.
І раптом — сниться чи обман? —
Ваш батенько — покійний пан —
Обшарпаний... свиней пасе!
— Свиней? Мій батько?
Брешеш, хам!

Брехня! — Й з-за столу
пан встає...
Всміхнувсь батрак: — Тим
гірше вам!
Я — виграв! Золото — моє! —
Опам'ятався пан — отак
Перехитрив його батрак!
Віддав те золото панок:
— Не буду слухать більш
казок!

Всі люди, що прийшли
до двору,
Сміялись з пана
у ту пору!
Старенькі бабусі глухі
І ті аж прискали: — Хи-хи!
Собаки гвалт зняли:
— Гав-гав,
Наш пан міх золота
програв!
Качки качалися:
— Ках-ках,
Наш пан зостався
в дураках!
Горланив півень в курнику:
— Хвала і слава
батраку —
Ку-ку-рі-ку!!!

ХВАЛЬКО

(ЕСТОНСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Вийшла з хати тьотя Ніла
У сарай,
А дверей не зачинила —
Літо ж. Хай.
Курка — шмиг у хату,— хитра:
— Ко-ко-ко...—
Зазирнула,— що в макітрі?
Молоко!
З лави, наче ненавмисно,
Напрямки,
Перескочила на мисник.
Там — миски.
Оглядає курка хату...
Ліжко,— іч!
Вмить на ковдру волохату
І — на піч.
Чує — з печі хтось з щілини:
— Ти куди ж?
Тут не сідало пташине...
Ану — киш!

— Я зайшла... я хочу всюди
Знати путь,
Подивитися, як люди
Тут живуть.
— Що за люди? Навіжена!
Мій це дім!
Люди слугами для мене
В домі цім.
Ти не смійся... Що за смішки?
Киш! А то...—
Розгубилась курка трішки:
— А ти ж хто?
— Я? Кажу ж — не зли даремно,
Не тривож!..—
Курка знов спитала чемно:
— Хто ж ти? Хто ж?
— Я? Ти що... мене — не знати?
Знає всяк:
Я — господар цієї хати!
Я — прусак!
— А-а... прусак, комашка, значить,
Чи ти ба!
Не доводилося бачить,—
Не судьба!
— Я — прусак! Ні менш, ні більше...
Так що знай!
Роздивляйся та пильніше,
З краю в край!
Як зустрінеш другим разом —
Взнала щоб...—
Курка дивиться тимчасом,
Гострить дзьоб...
— Роздивляйся! Знай, як звуся!
Зна весь світ...—
Вистромив з щілини вуса,—
Грізний вид!

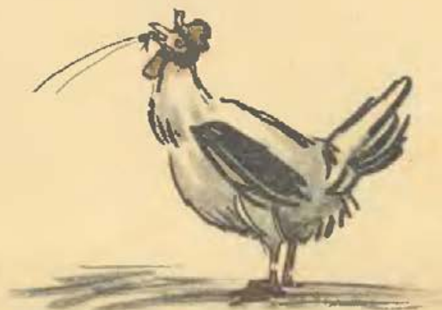
— Роздивилась? Глянь ще вдруге...
Ну, який?
Правда ж, я страшний звірюга?
— Ой, страшний!
— Правда ж, бик — і той не більший?
Чи не так?
За коня я теж сильніший!
Я — прусак!
А який я злий, як злюся!
Сам не свій!
Як розправлю грізні вуса...
Ой, страшний!
Всіх вбиваю! Грім неначе —
Мій удар...—
Курка як закудкудаче:
— Ко-ко-шмар! —
Зазирнула у щілину:
— Як же ти
Убиваєш? Б'єш у спину?..
— В животи!
Всіх колю! Колю рогами,—
Ого-го!
А дрібних... топчу ногами...
Як кого.
— Де ж береться в тебе сила?
Що їси?
— М'ясо й сало... Зрозуміла?
Знають всі!
— Що ж ти п'єш, що в тебе в тілі
Міць така?
— П'ю вершки! П'ю відра цілі
Молока!
От який я звір-звірище —
Знала щоб! —
Підступила курка ближче,
Цілить дзьоб.

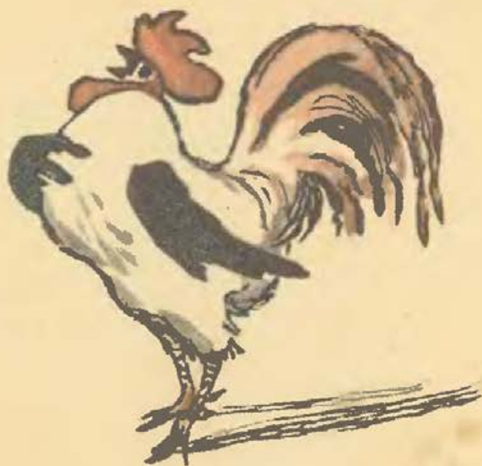

— Чудо-юдо,— каже курка,—
Не збагну...
А яка ж у тебе шкурка?
Вилізь, ну!
Дуже злий ти і хоробрий,—
Знає всяк.
А чи жирний, а чи добрий
Ти на смак?

Налетіла, мов та куля —
Сторчака,—
Дзьоб його! — та й проковтнула
Прусака.
Проковтнула і сказала:
— Ну й гидке ж...
А хвалилось: «Їм я сало,
М'ясо — теж...»
І на мову дуже грізне,
І на вид,
А на смак — пісне і прісне,
Кузька — й квит.

Дзьоб свій витерла об крила:
— От хвалько!..—
Та й пішла — засокорила:
— Ко-ко-ко...

КУРЯЧИЙ ШАХ

(ТАТАРСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Грібся півень в смітнику,
Задававсь:
— Ку-ку-рі-ку!
Я — шах,
Падишах,
Весь смітник в моїх руках,—
Ку-ку-рі-ку!

Потім скочив на паркан,
Свій стрункий розправив стан:
— Я — хан,
Я — султан,
Я — найвищий на кілку,—
Ку-ку-рі-ку!

Ходить півень вздовж подвір'я,
Настовбурчив грізно пір'я.

У курей пита:
— Кури мої милі —
Чорні, сірі, білі,—
Хто у світі сміливіший за всіх?
Хто у світі розумніший за всіх?
Хто ще має красивішого хвоста?

Позбігались кури —
Чорні, білі, мурі,—
Обступили свого шаха,
Великого падишаха,
Світлого хана,
Дужого султана:
— Честь тобі і шана!
Куд-куди, дужий хан,
Куд-куди, наш султан,
Куд-куди із тобою змагатись?
Куд-куди, світлий шах,
Куд-куди, падишах,
Кому-небудь з тобою рівнятись?
Кожен знає: не знайти
Красивішого, ніж ти,
Сміливішого, ніж ти,
Розумнішого, ніж ти,—
Хоч об'їдь усі світи!

Чує півень похвальбу таку,
Іще дужче заспівав
На смітнику:

— Ку-ку-рі-ку!
В кого голос, як у лева,
В кого кігті металеві,
В кого кращий жупан?
— В тебе, хан,
Наш султан,
Самий кращий жупан,
Голос, як у лева,
Кігті металеві!
В тебе, шах,
Падишах,
Ти на всіх наводиш страх!

Запишався півень мій,
Наїжачив гребінь свій,
Знов усівся на кілку:
— Ку-ку-рі-ку!
Кури мої милі —
Чорні, сірі, білі, —
Двір увесь — в руках моїх!
В кого трон найвищий від усіх
І корона краща від усіх?
Ку-ку-рі-ку!

Підбігали кури близько,
Кланялися півню низько:
— В тебе трон найвищий в світі,
Мов той жар — корона світить...

Ти — наш шах,
Падишах,
Двір увесь — в твоїх руках!

А в цей час із-за паркана
Підкрадався куховар, —
Хап! — за праву ногу хана,
Превеликого султана,
Що корона, мов той жар...

На обід зварили шаха,
Могутнього падишаха...
Добрий вийшов з півня суп, —
Кому — гребінь,
Кому — пуп...
Їли люди той обід,
Їв — хвалив і мій сусід:
— Смачно як,
Жирно як...

Кури теж його хвалили:
— Куд-кудак!
— Куд-кудак!!!

ЗЕЛЕНА БІДА

(ТАДЖИЦЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Було чи не було — дарма! —
Жив бай.
Тепер його нема.
В часи старі
У Бухарі
Арики знали і канали,
Залізо знали і чавун,
І що таке кавун —
Теж знали.
А бай — не бачив кавуна,
Хоч і хвалився людям,
Що все він, все на світі зна,
Що є,
Було,
Що буде!

Кавун він снідав залюбки,
Але йому для дому
Давали різаний — скибки —
На блюді золотому.
А цілого, який він є,—
Не бачив за життя своє.
От раз у поле бай пішов.
Іде собі, хизується,
Пасуться вівці,— буде плов!..
Пшениці лан красується...
Врожай селян — його врожай!
Любив людей він лаяти,
Взивав їх ледарями бай...
Щасливий, що не знаєш бая ти!
Бай працювати сам не вмів,
Податки ж гріб з усіх домів!
Так от: ішов цей людожер,
Пихате ніс обличчя
І носа вгору так задер
На знак свого величчя,—
Що шапка впала з голови...
Піднять? Не діждетеся ви!
Нагнутись? Він же бай!
Слуга підніме хай!
Та слуг у полі не було...
Нагнувсь, щоб шапку взяти,
Пшениці прогорнув стебло —
Важке, рясне, вусате —
Й завмер від страху: на землі
Лежало щось велике,
Зелене,
Кругле,— взагалі
Незнане зроду-віку!
Злякався бай, одбіг убік,—
Щось кругле,
Щось зелене...

Забув і шапку взять — та в крик:
— Хутчій усі до мене! —
Прибігли люди, — що за знак?
Чом витріщені очі?
Чому реве, мов той ішак,
Голодний серед ночі?
— У полі... там... сидить біда! —
Бай очі з жаху звузив, —
Вона пшеницю об'їда!
У неї кругле пузо...
От хай я з місця не зійду!
Несіть мерщій рушницю,
Вб'ємо зелену цю біду,
Що нашу їсть пшеницю! —
І вже рушниця — тут як тут!
Хтось цілиться з-за клена,
Бабахнув постріл і — капут:
В шматки біда зелена!

Стріляє влучно хлібороб!
Одна лиш насінина
Попала баю прямо в лоб
Й прилипла там. Єдина!
Ще більше налякався бай,
Дає стрільцеві знаки:
— Біда — на лобі, в лоб стріляй! —
Белькоче з переляку...
Не промахнувсь меткий стрілець:
Націлився в те сім'я —
Всадив у лоб увесь свинець!
І — добре.
Згодний з ним я!
Впав бай — аж гепнувсь на межу...
Чому загинув бай? Скажу,
В часи старі
У Бухарі
Арики знали і канали,
Залізо знали і чавун,
І знали, що таке кавун,
Але
Ще краще
Бая знали!

Всі знали: не кавун — біда,
А бай, що всіх їх об'їда!

ДАРМОЇД

(ГРУЗИНСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Казочку оцю
Розказав мій дід.
Правда чи неправда —
Жив Дармоїд.
І такий лінивий,
Лежебок такий, —
До роботи не підніме
Ні батіг, ні кий!

Мав таку він звичку —
Жить на дурняка:
Ходить, жебракує,
По селу ника.

Там — поїсти випросить,
Там — п'ятака.
Була куца, як робити,
Була довга, як просити,
У нього рука.

Всім він набрид,
Цей Дармоїд.
Чує всюди —
Кажуть люди:
— Де
твій
стид?

Проганяли од воріт,
Виганяли з хати.
І надумав Дармоїд:
— Не дають у сусід —
Піду в світ шукати!
Знайду землю таку
На білому світі,
Щоб лежати в холодку
І нічого не робити.
Щоб, як їсти схотів,—
Оближися ласо,
А тобі — прямо в рот —
Баранячє м'ясо!

А на перше — супи!
Киселі — на третє...
Тільки їж та сопи,
Катайся в кареті.

От знайти б такий світ!
— Земле та, яка ти? —
І пішов Дармоїд
Землю ту шукати.

От іде собі, йде,
День минає, нічка.
Чує, — що там гуде?
Подивився — річка.
— Гей, куди це ледар диба? —
Запитала з річки риба.
— Землю йду шукать таку
На білому світі,
Щоб лежати в холодку
І нічого не робити...

Щоб, як їсти схотів, —
Оближися ласо,
А тобі — прямо в рот —
Бараняче м'ясо...

— Хм... нема такого краю, —
Чуєш, лежебоко? —
Й каже рибка: — Горе маю,
Сліпне ліве око. —

Й каже: — В лівому плавці
В мене там застряв алмаз.
Накажи своїй руці —
Вийми! — й стану
бачить враз.

Заплачу тобі як слід:
Дам за це алмаз в подяку,
Збагатиться весь твій рід...
— Пхи! — скривився Дармоїд,—
Буду брать каміння всяке,
Як той кінь — тягтися в возі,—
Важко з ношею в дорозі!..—
Та й потьопав собі далі...

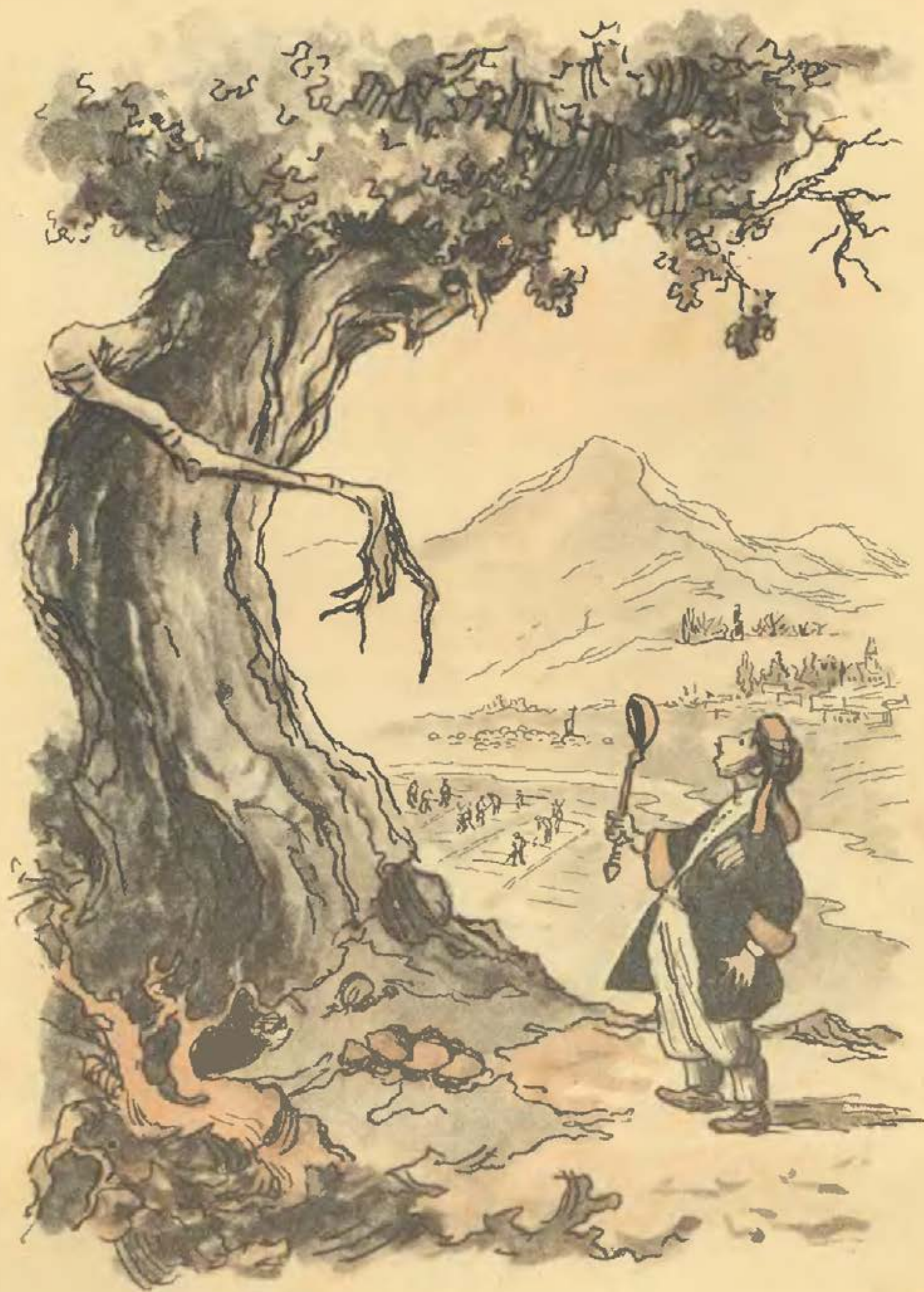
— Дурень! — рибка вслід.—
Видали?
Стан зігнуть боявсь...
Ну й ну —
Та й пірнула в глибину.

Йде — дрімає Дармоїд.
Дуб над шляхом скраю.
— Ти куди зібравсь
в похід? —
Дуб його питає.

— Землю йду шукать таку
На білому світі,
Щоб лежати в холодку
І нічого не робити.
Щоб, як їсти схотів,—
Оближися ласо,
А тобі — прямо в рот —
Бараняче м'ясо!..

— От чудний чоловік!
Зупинись,— біда у мене:
В'яне листячко зелене,
Усихає правий бік.

Чуєш? Там, на боці тому,
Що всиха,— заритий клад...

Вирий! В листі знов густому
Зацвіту, як рік назад.

Поможи, зігни свій стан!
Там, де вік трава росла, —
Викопаєш ти казан,
Повний золота й срібла.

Все віддам тобі, що є,
Злото й срібло — все твоє!
З цього золота й срібла —
Вся б рідня твоя жила.

— Пхи! — промовив лежебок,—
Буду брати казанок,
Як той кінь — тягтися в возі, —
Важко з ношею в дорозі!..—
Та й пішов, свій збивши чуб.
— От дурний! — промовив дуб

Йшов і йшов він,
Землю товк,
Аж назустріч — вовк.
— Ти куди це,— каже,— га? —
Став навпроти та й морга.

Як побачив вовка — зблід,
Затрусився Дармоїд.

— Землю йду шукать таку
На білому світі,
Щоб лежати в холодку
І нічого не робити,
Щоб, як їсти схотів,—
Оближися ласо,

А тобі — прямо в рот —
Бараняче м'ясо!..

— М'ясо, кажеш?
З баранів?
Жду тебе я, дурню! —
Та схопив його і з'їв...

Цюю казку журну
Ро́зказав мені мій дід,—
Правда, казка ловка?
Але я не Дармоїд —
Не боюся вовка!

ОДИН — БЕЗБОРОДИЙ І ДВА — БОРОДАТІ

(КАЗАХСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

I

Вам не траплялось бувать в Казахстані?
Гарно у нас, як весна настане!
Двері з кибитки у степ одчини —
Скільки навколо тії дичини!
Дрохви — в траві,
Лебеді — на воді...
Дні аж сміються — такі молоді!

. . . .

Троє мисливців сидять при багатті,
Один — безбородий, а два — бородаті,
Один — дуже бідний, а двоє — багаті.
Сьогодні вони полювали на дрохв,
Єдину дрохву вони вбили утрьох!

Стомились мисливці, сидять при багатті,
Один — безбородий, а два — бородаті,
Один — дуже бідний, а двоє — багаті.
Та й думають: як розділить дичину?
Їх троє, а птицю ж убили одну...
— Ми знаємо як! — загули бородаті.—
Дрохву цю тому пропонуєм віддати,
Хто мовчки просидить найдовше за всіх...
— Про мене, — сказав безбородий до них.
Прослав свою свиту,
Вітрами підбиту:
Втрачать йому нічого, крім апетиту!
От сіли мисливці та й стали мовчати,
Неначе в роти понапихано вати,
Неначе на губи наклали печать.
Година минає, і друга — мовчать.
Мовчать, один в одного очі уперши,
Чекаючи — хто ж заговорить з них перший?

Вже й третя година мовчання мина...
Бере безбородий дрохву й казана,
І, зручно усівшись на килимі трав,
Він мовчки дрохву тую патрати став.
Обпатрав її, обсмалив на димку...
Сидять бородаті — язик на замку!
Узяв безбородий дрохву між долонь,
Поклав у казан і — варить на вогонь!
Не спи, безбородий, і очі не жмур...
Сидять бородаті мовчать — ні мур-мур!

Зварилась дрохва, взяв її безбородий,
Хрумтить — уминає на лоні природи,
Хрумтить — зголоднів за цілісінький день.
Сидять бородаті, мовчать — нітелень!
Коли безбородий дрохву тую схрумав,
Гукнули вони:

— Ти дурить нас задумав?
Як смів ти,— кричать,— сам із'їсти дрохву,
Умову порушивши нашу живу?
Та це ж,— загукали вони водночас,—
Розбоєм, крадіжкою зветься у нас! —
А безбородий всміхається: — Ой,
Умова ж — дрохву з нас одержує той,
Хто мовчки сидітиме довше за всіх...
Ви — перші розбили мовчання горіх!
Ви — першими заговорили, не я!
Я мовчки сидів, тож дрохва ця — моя! —
Почухали бороди два бородаті:
— Що ж, правда... Ти виграв...—
І на сіножаті,
На шкурах овечих, що з ними були,
З порожніми шлунками спати лягли.

II

А другого дня біля Злого Струмка
Дві гуски убили вони й кулика.
— Слава аллаху,— гудуть бородаті,—
За ції підстрелені три благодаті! —
Й питаються:— Як ми поділимо їх?
— А так,— безбородий звернувся
до них:—
Вас двоє — і двоє гусей,— мовив він,—
А я тут один і кулик тут один.
Беріть куличка, а гусей цих — мені,
І вас буде троє, і нас. Так чи ні?
— Еге,— заревли бородаті ураз,—
Ти знов обдурити збираєшся нас! —
Всяк знає (та тільки про цеє — мовчок!),
Що гуси ці кращі, ніж той куличок...
Але безбородий стоїть — не мигне.
— Ви,— каже,— не так зрозуміли мене!
Що гуси ці кращі — це все достеменно,
Та й ви ж — всім хвалились!—
що кращі за мене...
Так от: замість мене — кулик вам оцей,
Мені ж замість вас — буде пара гусей! —
Прослав свою свиту,
Вітрами підбиту:
Втрачать йому нічого, крім апетиту!
Перезирнулися бородачі:
— А й правда — ми ж кращі! —
І пізно вночі
Розклали багаття, казан
до дрючка —
Та й з'їли удвох отого куличка.
А безбородий — гусятину спік
Й захріп на весь степ, як хропе
степовик!

III

Наступного ранку ходили-бродили,
Утрьох одного тільки лебедя вбили.
Блакитне спускалось на луг надвечір'я...
Швидко обскубли із лебедя пір'я
І стали варить.
— Закипає вже, бач? —
Слинку ковтнувши, сказав бородач,—
Шкода, що убили на трьох одного...
Як-то поділимо, братця, його?
— А так,— бородач йому другий
в одвіт: —
Вкладаймося звечора спати. І квит!
Кому із нас сон найдивніший
присниться,—
Тому і достанеться зварена птиця!
Ну, як, безбородий, забавимось сном?
— Я згодний! — сказав безбородий.—
Цілком!

Прослав свою свиту,
Вітрами підбиту:
Втрачать йому нічого, крім апетиту!
От спати лягли. Безбородий, як сніп,
Звалився на землю і зразу ж захріп.
А два бородаті — хитрують вони! —
Не сплять — найдивніші вигадують сни.
Такі, що чи й снились кому коли-небудь...
Лежать, усміхаються: наш буде лебідь!

IV

Веселі прокинулись вранці вони.
Сказав безбородий: — Розказуйте сни! —
Підвівся один бородач:
— Що ж, почнем...
Приснилось мені, наче став я конем —
Казковим, крилатим конем, чарівним!
Крила легкі за плечима, як дим!
Срібні копита... Із золота грива
Гуляє по вітру, рясна та красива...
Махнув я крильми, вдарив раз копитком —
Півсвіту одним перескочив стрибком,
Півсвіту проскочив, злетів вище гір...
Аж тут де не взявся красунь-богатир,—
Скочив на мене, пришпорив як треба,
І я з ним полинув до самого неба...
Огонь б'є з очей, іскри йдуть з-під копит...
Прокинувся — мокрий: хлющить з мене піт! —
Тут другий підвівсь бородач:
— А мені
Приснилось, що я був на тому коні!
Приснилось мені,— от хоч вір, хоч не вір,—
Що ти, значить,— кінь,
я — красунь-богатир.

Підбіг я до тебе, зіскочив
на тебе,
І от ми удвох понеслися
по небу...
Попереду — сонце, зірки,
мов жар-птиці,
Внизу, під ногами — хмарки,
блискавиці;
Тягнуся руками — угору, увись,
Кричу тобі: «Тпру, не лети,
зупинись!»
І тут я — прокинувсь... Що далі —
не знаю...
— Таке тільки може присниться
баю! —
Сказав безбородий. — А нам,
біднякам,
Куди до тих баїв рівнятися нам!
Послухайте краще, що снилось
мені:
Немов сидимо ми утрьох
в курені,
І раптом один з вас зробився
конем,
А другий — красивим богатирем.
Махнув кінь крильми, вдарив
кінь копитком —
Півсвіту одним перескочив
стрибком,
Півсвіту проскочив, злетів
вище гір...
Аж тут підбіга до коня богатир.
Ізскочив на нього, пришпорив
як треба,
Помчали — і зникли обидва
у небі...

Заплакав я, сльози — немов ручаї...
Не вернуться, думаю, друзі мої!
Їм гарно там, думаю, в небі отім,
І лебідь тепер не потрібний вже їм!
Давай пом'яну своїх друзів... Пішов я —
З'їв лебедя з горя за ваше здоров'я.
— Ти — лебедя з'їв? Сам? Без нас? Уночі? —
Схопились, як вжалені, бородачі,
Зиркнули в казан... А у тім казані
Зостались од лебедя кості одні!..
Пішли, роздражнивши свої апетити...

Щасти вам, мисливці, ще лебедя вбити!

ЗМІЯ І РИБА

(ВІРМЕНСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Море співало, мов скрипка,
В морі гуляла рибка,
Райдугою-дугою
Викидалась над гладдю морською.
Сонце сміялось, блакить,
Гойдалося море —
Хить-хить...

З ущелин, під вітру шерех,
Змія приповзла на берег.
Побачила Рибу Змія:
— Здрастуй, сестрице моя! —
Сіла Змія на камені:
— Зустріч приємна така мені! —
Підсунулась ближче на край:
— По морю мене покатай!
— А ти не кобра?
— Не кобра.

Згодилась Риба:
— Добре.
Море без меж, без краю,
Сідай, коли хоч, покатаю!
Привільне, величне море,
Не те, що зміїні нори...—
Обвилась Змія круг Риби...
Хвиль клекотіли глиби...
— Хвилі? Я з вами поспорю! —
Й по морю пішла, по морю...

А море кипіло, гуло...
Дістала Змія жало.
Не пропливли й годину —
Вжалила Рибу в спину.
Риба плеснула хвостом:
— Сестро, кусаєш чом?
Жало мерщій забери це!
— Я... ненароком, сестрице.

Товпляться хвилі сині
У моря на середині,
Обрії, простір який!
Пливи собі, рибко, й мрій!
Море безкрає, сонце сія...
Знову вжалила Рибу Змія.
— Сестро, ти ж — кобра?
— Вуж, вуж!
— А кусаєш мене чому ж?
— Сонце пече мене здорово,
Запаморочило голову...
Катай мене, сестро-рибко!

І знову пливуть між хвиль.
Вже берега і не видко,
Не видко землі відціль.
Вже й вітру нема перестрибу...
Знову Змія вжалила Рибу.
— Жало заховай страшне,
Навіщо кусаєш мене? —
Цьвохнуло слово Змії, мов кий:
— Кусатися —
звичай у мене такий!
— А, звичай такий? Так одерж,
У мене є звичай теж!
У тебе жало, а у риб...—
Та з цим і пірнула вглиб,

А з нею й Змія заодно...
Буль-буль — і пішла на дно.

Втопилась Змія у воді...
І Риба сказала тоді:
— Дружба — для друзів. Для змій —
Ось він, мій звичай, який!

ЧОМУ ПУГАЧ ЛІТАЄ ТІЛЬКИ ВНОЧІ?

(ЯКУТСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

В давні часи, далекі,
Сови, шпаки, лелеки,
Словом — всі птахи, усі,
Хто сонцю радів і росі,—
Жили в ті прадавні дні
В південній лише стороні.
З півдня (казали люди)
Не вилітали нікуди.
Тісно було їм, жарко
Жити в південних краях,
Спека весь час — ні хмарки,
Голод світився в очах.
Радитись птаство стало,—
Як їм надалі буть?
— Місця для нас тут мало!
— Важко харчі добуть...

— Дуже жарка земля ця...
— Дощ не бува в цій землі...
— Сохнуть у гніздах яйця...
— Дохнуть пташата малі...
— Виберем,— каркнули Ворони,—
Дужчого з-поміж пташок,
Хай у північну сторону
З півдня шукає стежок.—
Свиснув і Шпак Шпаківнич:
— Правильна думка ця!
Хай полетить на північ,
Розвідає ті місця,
Всі щоб були ми ситі —
В лісі, в полях, на воді,
Всі щоб туди на літо
З півдня літали тоді!
А восени, в листопад,
Будем вертатись назад...—
Думало птаство крилате.
А Горобець в той час:
— Пугача треба послати!
Пугач — найкращий між нас!
Сміливий він і дужий,
Мудрий, як мудрість
століть,
Море — мов ту калюжу —
Миттю він перелетить!
Крила у нього сильні,
Очі у нього пильні:
Дивляться завжди строго,
Гострі, неначе мечі!
Не зіб'ється він з дороги,
Видно йому і вночі!
Він не загине з голоду
В лісі і на полях,
Він не боїться й холоду...

— Пугач! — кричав кожен птах.
Пугач вклонився: — Добре,
Як просите — полечу,
Далека дорога за обрій,
Це мені — по плечу!
Що ж, помандрую на північ,
Розвідаю ті місця,—
Раз просить і Шпак Шпаківнич,
І Ворон,
І син Горобця...—
З дітьми попрощався, з Совою —
Банькатою, злою жоною —
На північ подавсь, в далечінь,
На землю одкинувши тінь...
Довго літав він. Сова
Ночі не спала в дуплі,
Громада уся лісова —
Великі пташки і малі —
Ждали... Нарешті, вночі,
Як спали вже всі, лиш Сичі
В лісі квилили густому,—
Пугач вернувсь додому.
Темно у лісі було.
Пугач вернувсь — і в дупло.
Сплять всі пташки лісові...
Пугач і каже Сові:
— Так що літав я не марно...
Дуже на півночі гарно!
Дуже багаті місця,
Земля не жарка, як ця,
Лісу багато, води,
Ниви усюди, трава.
— Значить — всі будем туди
Летіти? — спитала Сова.
— Всі? — Пугач гримнув: — Дурна ти!
Навіщо ж — усі? Тільки ми!

Навіщо їм правду знати?
Там царство, скажу, зими!
Там віють вітри холодні,
Морози...
І їжі нема...
Там будете ви голодні,—
Скажу їм,— там вічна зима!..
Хай тут залишаються в спеку...
Полетимо тільки ми
В той край, у ту північ далеку.
Лиш ми
Із своїми дітьми!
Не треба, щоб птаство летіло!
Яке нам до птаства діло? —
Пугач вважав: його слів
Не слухав ніхто... Бідолаха!
Чирок, що між листям сидів,
Мала водоплавна птаха,—
Все чув мимоволі. Чирок
Сидів над дуплом твоїм, Пугаче!..

— Чус, чус! — закричав він у мрок,
Підступні слова його чуючи.
Стрибнув, гілка — трісь! —
під ним.
І втік. В тьмі розтав, як дим.
Пугач злякався.— Не білка
Підслухувала, бува?
— Хруснула з вітру гілка,—
Втішала його Сова.
Пугач сказав потому:
— Що слухали вуха твої —
Нікому про це, нікому!
Вдвох
Полетимо в ті краї!..—
На ранок зібралися всі
Пернаті — малі й великі:
Курінки, що спали в вівсі,
І Жайворонки та Індики,
І Пави у сяйві платтів...
— Ну, що,— прилетів?
— Прилетів! —
Сороки, Дрозди, Журавлі...
— Де ж Пугач?
— Ще спить у дуплі...—
Всі позлітались пернаті,
Кожному хочеться знати,
Що скаже із півночі гість,
Яку він приніс їм вість?
Заспаний Пугач прийшов.
— Вітаєм!
— Чи жив-здоров?
— Як спалося?
— Неспокійно,
Не спав — прислухався
постійно,
За ніч не зімкнув і віч:
Хрустіли гілки всю ніч...

— То — з вітру... Ну ж, розповідай,
Де був і який той край?—
Пугач змахнув крильми
Й сказав: — Помилилися ми.
Даром літав я туди,
Тільки набрався біди:
Й досі у тілі утома...
Краще б сидів я дома...
Бідна північна земля,
Ледве я втік відтіля.
Для птиць, що живуть у лісах,—
Лісу нема в тих краях!
Для птаха, що плавати звик,—
Нема ні озер, ні рік.
А тим, що живуть на землі,—
Їжі нема взагалі...
Люта в краю тім зима,
Крім снігу,
Нічого нема...
Не раджу летіти туди,
Нової шукати біди...

Сидять — пожурились пташки,
Зігнули їх думи тяжкі...

Не витримав раптом Чирок:
— Неправда! — гукнув до пташок.—
Неправду він каже вам!
Я чув особисто сам,
Як Пугач — всю ніч вважай —
Сові вихваляв той край.
Пугач казав цієї ночі:
«Безліч лісів там, води...»
Тільки той Пугач не хоче,
Щоб всі ми летіли туди!
Хоче з Совою й дітьми
Летіть, щоб не знали ми!

Для Пугача правда — гірка,
Накинувся він на Чирка:
— Наклеп! Не вірте, птиці,
Я не казав цього...
Чирка не було на ялиці
Біля гнізда мого!
— Був! — закричав Чирок,
Ще підступивши на крок,—

Був я на гілці гнилій,
Чув чорний замір твій!
«Чус» — запищав, гілка —
трісь!
Не віриш? Лети подивись...—
Оглянули верховіть —
Зламана гілка лежить.
«Правду говорить Чирок»,
Блиснула думка в пташок...
Вість ця — мов грім із неба...
— Пугачу, ти нам прости,
Але перевірити треба —
Хто правий: Чирок чи ти?
— Треба,— рішили крилаті,—
Ще когось в край той послати! —
Чапля гукнула здаля:
— Послать журавля!
— Журавля!
— Він залітає за обрій,
Він і поважний в ході,
Він — показний і хоробрий,
Ходить по суші
І по воді...
— Ні! Журавель не годиться! —
Крикнула Перепелиця.—
Мав би він розум хоча б,
А то побреде болотом,
Там наглитається жаб
І не повернеться потім...—
Рада пташина гула:
— Орла надіслати!
— Орла!
Хто залетить вище гір?
В кого гостріший зір?
В кого розум і сила дужча?
— Орла! — загула вся пуща.

— Орла! — свиснув Шпак Шпаківнич.
— Орла! — пискнув син Горобця...
Й Орел полетів на північ
Розвідать тамтешні місця.
Далека на північ путь.
Ждуть його птахи.
Ждуть.
Вже й літо мина. Вже й зима.
Немає Орла та й нема.
Чи, Орле, шляхи розбереш ті?
Вернувся Орел нарешті.
Над лісом летів, над кряжем...
Вернувся Орел та й каже:
— Слухайте, Пави, Лелеки,
Слухайте всі, усі!
Гарні краї ті далекі,
В казковій втопають красі!
Правду казав Чирок —
Пугач дурив пташок!
Гарні ті землі північні,
Зими там — тільки в січні.
Літом же — рясно зе́лені,

Повно для птаства їжі,
Землі ті мало заселені,
Ниви багаті,
Ягоди свіжі...
В лісі, на ріках диких,
Всюди — у горах, по полю —
Для птиць і малих, і великих —
Влітку всього уволю!
Пишні ті землі далекі,
Й зовсім немає спеки!
В гніздах не всохне яйце пташине,
Жодне пташа не загине!
Для птиць, що живуть у лісах,—
Де́рева тьма в тих краях,—
Для птаха, що плавати звик,—
Безліч озер і рік!
Для птаха, що любить кручі,—
Гори звелися могучі!
Дуже ті землі багаті,
Будуть усі там ситі...
Раджу вам, друзі пернаті,
Літати туди на літо!
Влітку немає там зим,
Добре там буде всім! —
Рада громада була:
— Слава Орлу і хвала!
— Дякуєм за допомогу!..—
Й стали збиратись в дорогу.
— А як же із Пугачем?
— Як? —
Чирок запитав і Шпак.

— Пугач усіх обдурив! —
Каркнули із яворів
Сиві, поважні Во́рони.
— Пугача треба убить! —
Гнівно гуло в усі сторони
З трав, із озер, з верховіть.
— Пугач удавсь до брехні!
— Пугач би нас погубив! —
Гукнула Куріпка з стерні,
Горлиця й Дятел — з дубів.
— Вбити!
— Убити Пугача!..
Сокіл сказав, теє слухаючи:
— Друзі, пташина рать!
Не треба його вбивать...
За те, що хотів нас згубить,—
Хай з нами в той край не летить!
Ніко́ли йому, ніколи ми
З'являтись між нас не дозволимо
Вдень, коли сонце сяє!..
— Хто стріне його удень —
Хай б'є його, проганяє
І птиця,
І звір...

Так лишень!
— Правильно!

Так і зробили.
І вирушили в сто зграй
Туди, де берези білі,—
В далекий північний край.
А Пугач — позаду пташок
Летів, як спускався мрок...

З тих пір він удень ховається,
Літає — тільки у тьму,
Ніхто з ним з пташок не знається,
Обман не прощають йому!

З тих пір, в самоті живучи,
Пугач літає
Тільки вночі!

ЛИСИЧИЙ ХВІСТ

(РОСІЙСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

I

Лисиця курей вже не їла давно.
Прибігла на хутір. Стук-стук! — у вікно.
— Хто там? — питають.
— Пустіть на нічліг,
Така хуртовина — і вітер, і сніг...
— Ніде,— їй кажуть.— І так тіснота.
— Пустіть, хоч посиджу, погрію хвоста.—
Прокинувся дід — з ким там плескає баба?
Почухав потилицю, в пазусі шкряба.
— Ну, той... коли змерзла, то той... упусти! —
А в хаті ж — ні сісти, ні стать з тісноти.
Лисичка і каже:
— Все буде як слід:
Я ляжу на лавку,
А хвостика — під,
Я ляжу на лавку,
Ціпок свій — під піч...

Хропуть дід і баба.
Спить Лиска.
Ніч.
А вранці схопилась — та шмиг! — в коминок.
Тишком та нишком спалила ціпок,
І — в крик: — Мій ціпок ви забрали чому?
За нього я й курки у вас не візьму! —
Дивується дід та під піч — тик та мик —
І справді немає ціпочка. Зник.
Почухав потилицю: — Бісова стать! —
Прийшлося їм курку Лисиці віддать.
— Кудакнула, значить? — питає сусід.
— Кудакнула,— каже зітхаючи дід.
А Лисичка через луг, через лід
Йде — співає:
— От дурні баба й дід!
Я спалила свій ціпок — ох, ох,—
Обдурила діда й бабу — обох.
За шматочок дерева — цурку —
Маю тепер з пір'ячком курку!

II

Унадилась Лиска на хутір з тих пір,
Як ніч — так і стукає в інший вже двір.
— Хто там? — питають.
— Пустіть на нічліг,
Таке піднялося — і вітер, і сніг...
— Ніде,— їй кажуть,— в самих тіснота.
— Пустіть, хоч посиджу, погрію хвоста.—
Ізглянулась баба, ізглянувсь старий:
— Ну, йди уже, Лиско, хвоста свого грій! —
А хитра Лиска
Очима блиска:
— Ви спіть,— каже,— спіть, ще до ранку не близько!
І каже Лисиця:
— Все буде як слід:
Я ляжу на лавку,
А хвостика — під.
Я ляжу на лавку,
Курку — під піч...
Хропуть дід і баба.
Спить Лиска.
Ніч.
А вранці схопилась, згорнула хвоста,
Обпатрала курку, з'їла й пита:
— А де моя курка? Хто взяв і чому?
За курку — я й качки у вас не візьму! —
Прокинувся дід — не приложить ума —
І справді пропала.
Була. І нема.
Почухав потилицю: — Бісова стать! —
Прийшлося за курочку качку віддать.
— Кахнула, значить? — питає сусід.
— Кахнула,— мовив з досадою дід.
А Лисичка через луг, через лід
Йде — співає:

— От дурні баба й дід!
Я із'їла свою курочку — ох,
Обдурила діда й бабу — обох.
    А тепер, а тепер — я багачка,
    Замість курочки —
    Є в мене качка!

III

Діждалася ночі — і знову в село.
Та й стукає в хату, де світло було.
— Хто там? — питають.
— Пустіть на нічліг,—
Мете завірюха, і вітер, і сніг...
— Ніде,— їй кажуть.— Така тіснота...
— Та я хоч посиджу, погрію хвоста.—
Де ж її діти? Надворі ж не ляже.
Пустили. От Лиска убігла та й каже:
    — Я ляжу на лавку,
    А хвостика — під...

Дали повечерять,
Послав їй дід.
— Я ляжу на лавку,
А качку — під піч...
Вмостилась Лисичка.
Заснула.
Ніч.
А вранці схопилась Лисиця умить,
Обпатрала качку, з'їла й кричить:
— Хто вкрав мою качку? Усіх у тюрму!
За качку я й гуски у вас не візьму! —
Злякався старий, лазить немічний рачки,
Під піл і під пічку — немає качки.
Почухав потилицю: — Бісова стать! —
Прийшлося за качку гуску віддать.
— Загелкала, значить? — питає сусід.
— Загелкала,— бовкнув сердито дід.
А Лисичка через луг, через лід
Йде — співає:
— От дурні баба й дід!
Я із'їла свою качечку — ох,
Обдурила діда й бабу — обох.
З'їла качку і от
маю нині —
Замість качечки —
гуску в торбині!

IV

Як смерклося — знову Лисичка в селі.
Стук-стук! — у віконце.
Спить хутір у млі.
— Хто там? — питають.
— Пустіть на нічліг,
Таке закрутило — і вітер, і сніг...

Впустили. Вмостилась вона на лежанці,
А потім тихенько прокинулась вранці,
Поснідала гуску та в гвалт на весь дім:
— Хто з'їв мою гуску? Я всіх вас поїм!
Я в суд заявлю про крадіжку про цю...
Давайте,— говорить,— за гуску вівцю! —
Поліз дід під піч — тільки пір'я в мішку,
Поглянув на Лиску — все рильце в пушку...
«Еге», дума дід... Не подав їй і знака,
Та й дав у мішок не вівцю, а собаку.
— Мекнула, значить? — питає сусід.
— Гавкнула,— каже, всміхаючись, дід.
А Лисиця через луг, через лід
Йде — співає:
— От дурні баба й дід!
Я із'їла свою гусочку — ох,
Обдурила діда й бабу — обох.

Обдурила, і за хитрість за цю —
Замість гусочки — маю вівцю!

Біжить собі Лиска, вже й ліс недалечко.
Та й каже: — Замекай, овечко! —
А «овечка» як загарчить на неї з мішка:
— Гар-р-р! —
Лисицю аж кинуло в жар.
І дума Лисиця: «І що це за знак?
Чого це овечка замекала так?
Ану, подивлюсь, що тут дід мені дав...»
Розкрила мішок, а собака: — гав!
Лиска вбік, та тікать, та ріллею,
А собака з мішка — та за нею.
— Ой ви, ніжки, врятуйте мене! —
А собака от-от дожене.
Тут — нора. Плиг! — Лисиця — та в нору.
Зупинився Рябко, хвіст угору,
Зупинився край нори, сів та й жде...
А Лисиця в норі таку мову веде:

— Вушка, вушка, що ви робили, як почули «гав-гав»?
— Ми все слухали, все слухали, щоб Рябко не догнав.
— А ви що робили, ніжки?
— Ми все бігли, все бігли, не спинялися й трішки.
— А ви що робили, очі-очиці?
— Все дивились, дивились, де б сховатись Лисиці.
— А ти, хвіст-хвостище, чим мені допоміг ти?
— Все теліпавсь, теліпавсь, заважав швидко бігти...
— Ага, заважав? — узяла її злість.—
Так ось тобі! Ось! Хай Рябко тебе з'їсть! —
Та й сунула в дірку краєчок хвоста.
Рябко його — хап! (Вартував неспроста!) —
Смикнув, потягнув догори —
Та й витяг Лисицю з нори...

Розірвав Рябко Лисицю,—
От і казочка уся.
Будуть з хутра рукавиці
Для нашого дідуся;
Онукові, що слухає —
Шапка тепловухая,
Бабі — шуба в повний зріст,
А мені — ...лисичий хвіст!

ПАН ЯШИК

(ЛАТИСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Жив-був пан,
Багатій-пузач,
Ні в один жупан
Не влазив, хоч плач!
Їв за раз півбика,
Гусаком вечеряв.
Не бува в бідняка
Отакенних черев!
Голова — диво див! —
Не вмістить в портреті...
Пішки пан не ходив —
Їздив у кареті!
Їздив пан та катавсь —
Всюди честь і шана...

Поламалася раз
Карета у пана.

Як не сяде — валя́,
І не взнать секрету...
Просить пан коваля:
— Полагодь карету! —
А коваль, хлопець гож,
Каже: — Можна, чого ж? —
Гуп-дзень, гуп-дзень
Рано-пораненьку,
Б'є-кує цілий день
Бравий коваленко.
Тут цвях, там ухналь —
Все уміє коваль!
У карету пан сідає.
— Скільки? — пан його питає.
А коваль без зайвих слів:
— Сто рублів!
— Сто рублів? За цей шкарбан?
Це ж бо здирство! — каже пан.
А коваль сміється...
Злість
Розпирає пана.
Заплатив. Не п'є й не їсть,
Голова — мов п'яна.
«Треба вигнать коваля,
Іч, по скільки заробля!..»
Й каже кучерові: — Іч!
Коваля проженем.
Придивлюсь — і за ніч
Стану сам ковалем.
Стук-дзвяк,
Стук-дзвяк,—
Хіба я не можу так?
Гуп-дзень, гуп-дзень —
Й сто карбованців у день! —
Вигнав з кузні коваля.
Став, прохожих підмовля.

От прийшов селянин
З Голодного Луга.
— Скуй мені,— каже він,—
Лемеша до плуга!
Ось — залізо...
— Самі
Знаємо! Не з лісу! —
І до кучера:— Дми,
Розпікай залізо! —
Розпекли. Голубий
Жар у горні. Клекоть.
Й каже дядькові: —
Бий,
А я буду хекать! —
Б'є, кує чоловік —
Яке його діло?
Доти молотом пік,
Поки почорніло.
— Зря кували...
— Самі
Знаємо! Не з лісу! —
Й знов до кучера: — Дми,
Розпікай залізо! —
Знов печуть на вогні,
Палять скільки влізе.
Глянув дядько: — Е, ні,
Так ми,— каже,— дурні,
Спалим все залізо.—
І до пана: — Самі ж
Бачите — із цього
Вже не вийде леміш —
Погоріло много.
— Як не вийде? Сліпий? —
Знову жар і клекоть.
— Ану, кучере, бий,
А я буду хекать! —

Хека пан, кучер б'є,
А скувать не може.
Й каже пан: — Це твоє
Залізо не гоже.
Обійдешся в сівбі
Без плуга цю ве́сну.
Я сокиру тобі
Викую чудесну! —
Каже дядько: — Нехай!
Злидні в нас відомі.
І сокира, вважай,
Знадобиться в домі.
Тільки ж знов, щоб...
— Самі
Знаємо! Не з лісу! —
Й каже кучеру:— Дми,
Розпікай залізо! —
Знов печуть... Кучер — знай
Дмуха в піддувало.
Взявся пан кувати та й
Став: заліза мало.
Й каже дядькові: — Ніж
Кувати сокиру,
Краще викую ніж —
Драти вівцям шкіру.
— Якщо так — хай і так,
Злидні в нас відомі.
Ніж — це теж, знає всяк,
Знадобиться в домі.
Тільки ж знов, щоб...
— Самі
Знаємо! Не з лісу!
Ану, кучере, дми,
Розпікай залізо! —
Крекче пан, клепле сам...
Хекав, стукав, дзвякав,

Глянув він — заліза там
Як той кіт наплакав!
Дума пан — хоч бий, хоч ріж —
Кепське в нього діло.
Й каже: — Ні, не вийде ніж,
Скую тобі шило.
— Якщо так — хай і так,
Злидні в нас відомі,
Шило теж, знає всяк,
Знадобиться в домі.

Тільки ж знов, щоб...
— Самі
Знаємо! Не з лісу!
Ану, кучере, дми,
Розпікай залізо! —
Дим у кузні, кіпоть сиза...
Клепле пан — гарячка!
Зирк — зосталась від заліза
Мала залізячка.
Закипає в пана злість...
Знов залізо розпік.
Й каже: — Хочеш, замість
Шила — викую пшик? —
Взяв він тую залізячку
Та в шаплик;
А вона як зашипить
На всю кузню:
— Пши-и-ик!
— От і пшик...— Одяг жупан.—
Ну, плати! — каже пан.
Дядько погляд звів
як пуд.
— Я? Платить? За що?
— За труд!
За леміш,
Сокиру,
Ніж —
Замовляв мені ж?
Шило й пшик скувать велів?
Отже, з тебе сто рублів! —
І сказав тоді бідак:
— Добре. Будь по тому.
Приїжджай, якщо вже так,
До мене додому.
Гроші ці не по плечу —
Пшеницею заплачу!

Кучер плату забере ту...—
Добре. Запрягли карету,
Жінці й дітям пан той морг:
— Їдем з кучером по борг!

Радість пана аж трясе,
Мчить карета по шосе,
Пан у кучера й питає:
— А чи візьмем зразу все? —
Каже кучер: — Заберем!
Ми ж не пішки, а конем,
А не візьмем — ще поїдем...
Гарно бути ковалем!

Мчить карета все біжком,
Цьвохка кучер батіжком,
Їде пан, навчає хлопця:

— В хлів я сам піду з мішком.
Я вже краще знаю, скільки
За роботу треба взять.
А твоя задача — тільки
Біля хліву не дрімать.
Коли скаже дядько «досить»,
Ти кричи: «Іще давай!»
Ти кричи: «Ще й кучер просить,
Хай і мій там буде пай!»

Добре. В'їхали до двору.
Стрів їх дядько, як гостей.
От заходить пан в комору,
Аж тут троє з-за дверей —
Хап його за чуб та в пику,
В землю — бух, та батога!
«Платить» дядько Пшику —
Батогом його шмага...
Закричав би пан, так поряд —
Кучер... Сором за свій стан...
А його ще дужче порють!..
Зціпив зуби, терпить пан.
Каже дядько хлопцям:— Досить!
Коли чує — кучер просить:
— Ще й за мене підсипай!
Хай і мій там буде пай!
— Вважим просьбу чоловіка,—
Мовив дядько... Знов беруть,
Знов лупцюють пана Пшика —
Пай і кучерів дають...

Їде битий пан додому.
— Ех ти,— каже,— шалапут!
А якби тебе, сірому,
Відшмагали так, як тут...—
Аж скривився пан од болю...

Чмихнув кучер у кулак:
— Я ж виконував лиш волю
Пана... Пан же вчили так?..—
Каже пан: — Тебе б цим днем
Догори жупаном...
Ні, не хочу ковалем,
Хочу бути паном!

Гуп-дзень,
Гуп-дзень
Рано-пораненьку,
Знов кує день у день
Бравий коваленко.
Тут цвях, там ухналь —
Все уміє коваль!
Що скувати не звелю —
Зробить, радує всіх.
Честь і слава ковалю!..
А про пана? Сміх і гріх.
Он його карета їде,
А за нею — чули крик?
То біжать за паном діти:
— Пшик!
— Пшик!
— Пан Пшик!..
І показують язик.

КОМАРІ

(АДИГЕЙСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

В комарів сьогодні збір —
Гомонять, гудуть між трав,
Горе в них: з недавніх пір
Їхній князь пропав!
Полетів на став чи в сад
І не повернувсь назад.
Зажурилися старі
Комарі
На корі:
— Як же будем, діти,
Ми без князя жити? —
Комариха на лозі
Пропищала з усіма:
— Є у всіх князі,
А у нас — нема.
А у нас — пропав, —
Як без князя жить?

Може, впав у став
І на дні лежить?
Може, кінь хвостом
Князя нашого вбив?
Може, вітер-буреломом
Закрутив між дубів?
— В путь, хто пішки, хто конем,
Знайдем князя,
Або вмрем!

Загули комарі,
Молоді і старі,
Скочили на коні —
Тільки тупіт, тільки пил...
— Може, князь десь у полоні
Стогне, вибившися з сил? —
Підібрали поли
І помчали, мов шалені...
Обшукали гори, доли
І ліси зелені.
Може, князь, влетівши в ліс,
Десь під листям повис?
А можливо, їх князь
Десь в болоті зав'яз?

Обшукали гори, скелі,—
Не знайшли сіро́му...

Їдуть невеселі
Комарі додому...
Ніч лягла на сто доріг,
Тіні все чорніші...
Попросились на нічліг
До старої миші.
Упустила миша їх.
Розмістились в хаті.

Повечеряли... Де ж сміх,
Де пісні завзяті?
Де розмови до зорі,
Як було раніше?
Горем вбиті комарі...
І питає миша:
— Що це з вами? Чом сумні?
Чом такі похмурі?
Може, страви несмачні?
Може — проти бурі?
...Ранком встали ще сумніші.
Не терпиться миші.
— Чом ви,— знов спитала тихо,—
Такі невеселі?
Чи звалилось якесь лихо
На ваші оселі?
Звечора, як завше,
Пісень не співали,
Коні розсідлавши,
Мовчки спать лягали...

Чом похмурі, чом суворі,
Як хмари вгорі?
— Горе у нас, горе,—
Кажуть комарі.
— Нам тепер не до забав,—
Князь у нас пропав!
У лісі шукали
Під кожним листком,
В горах, де шакали,
В ярку над струмком,
Над болотом віковим,
У житі густому...
Не знайшли ніде! Ні з чим
Їдемо додому.
Тим-то ми суворі,
Тим-то — тихші трав...
Горе у нас, горе,—
Князь у нас пропав!

Засміялась миша:
— От які чудні!
Князь пропав? Життя вільніше
Буде в вашій стороні!
Князь пропав? Радіти
Треба вам усім...
В мене — горе... Раз у світі
Таке горе входить в дім.
В горі я живу великім...
Десять бід прийшло підряд:
Мали ми із чоловіком
Десятеро мишенят.
Двоє в бочці утопилось —
Бринза там варилась.
Троє здохло у полові,
Задихнулося в вівсі...
Інших дошка випадково
Вбила... Так пропали всі.
Залишивсь один-єдиний
Наш найменшенький синок:
Білий весь, неначе іній
Припорошив, чи сніжок.
Як ми всі його любили!
Їв з яєчних шкаралуп...
Всюди лапки його білі
Тупотіли: туп-туп-туп.
Ми ж і не второпали,
Що біда вже близько...
Кіт, в якого морда в попелі,
Чорний кіт-котисько,
Кіт, що жив у хазяїв —

Упіймав його і з'їв.
Знав той кіт всі наші нори,
З'їв його — нема й сліда...
Князь пропав,— хіба це горе?
Князь пропав — це не біда!
Тим-то ви — у тузі? —
І сказала вмить:
— Будете без князя, друзі,
Іще краще жить!
— Справді, мудре слово! —
Загукали комарі...
Полетіли у діброву,
І в тій же порі
Відбулися збори
Між листям, між трав:
— Це нам щастя, а не горе,
Що наш князь пропав! —
Загули малі й старі:
— Князя нам,— а нащо?
. . . .
І живуть без князя комарі.
Жить без князя — краще!

НАЙДУЖЧИЙ У СВІТІ

(СВАНСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

У горах, між урвищ і скель,
Юнак полював — Бімурзель.
Насунула хмара похмура,
Закутала перевал...
Стрів хлопець над урвищем тура
І вбив його. Наповал.

Враз небо немов розкололось,
Ударив страшенний грім,
І вогненний блискавки колос
Завихривсь на дубі старім,
І дуб, що простояв віки,
Умить розлетівсь на тріски!

— О блискавко в чорнім зеніті,—
Промовив поважно юнак,—
Ти, мабуть, найдужча у світі!

Подай мені тільки знак,—
В дарунок за силу й красу
Я тура тобі піднесу!

І чує він слово гаряче:
— Ти помилився, юначе!
Я, блискавка в чорнім зеніті,
Я — не найдужча у світі!
Он, бачиш — Ельбрус? Сто століть
Б'ю стрілами... Він — стоїть,
Корінням у землю вгруз...
Найдужчий у світі — Ельбрус!

Пішов Бімурзель до Ельбрусу,
Пригладив чуприну русу...
І каже до нього юнак:
— Ти — в світі найдужчий,— це так?
Ти в небо підвівсь вище хмар,
Ти, кажуть, над горами — цар!
Шле сонце тобі свій найперший цілунок...
Прийми мого тура в дарунок! —
Промовив Ельбрус із блакиті:
— Ні, я — не найдужчий у світі!
Найдужча у світі — вода!
Вона мене їсть, роз'їда,
Диви, як граніт мій розмила...
Вода — наймогутніша сила!

Став хлопець над прірву глибоку,
Звернувсь до гірського потоку:
— О, водо з потоків гірських,
Ти, кажуть, найдужча за всіх!
Прийми в подарунок, водице бура,
Від мене убитого тура! —
Дзюркоче вода з круч гірських:
— Я не найдужча за всіх.

Найдужчі у світі — тучі летючі!
Я — лиш дочка тії тучі.
Туча летюча родила мене,
Туча, де схоче, мене жене...

Зійшов Бімурзель на кручі
І каже: — Привіт вам, тучі!
Блискавка з туч спада,
Родиться з туч вода,
Тучами гори повиті.
Тучі — найдужчі у світі!
Хвалю тебе, туче, за силу тую,—
Тобі свого тура дарую!
— Ні,— мовить до хлопця туча,—
Я квола, а не могуча.
Я — баба у сірій свиті.
Я — найслабіша в світі.
Вітер із краю до краю
По небу мене ганяє,
Жбурляє, неначе сміття...:
Немає од вітру життя!
Вітер всі тучі на небі витер...
Найдужчий у світі — вітер! —
Спустився юнак до осель.
— Ей, вітре! — гукнув Бімурзель,—
Ти хмари по небу ганяєш,
Дуби до землі нагинаєш,
Ти дужчий за всіх, далебі,
Даю свого тура тобі!
— Ні,— каже, зітхаючи, вітер,—
Не я найсильніший у світі.
Хоч як я не вію згори,— а диви —
Не звію цієї трави,
Не вирву це зілля зелене...
Трава втричі дужча
за мене!!!

Юнак, ці почувши слова,
Сказав: — О зелена трава!
Підслухав я чутку нехитру,
Що ніби ти — дужча од вітру!
В дарунок,— промовив юнак,—
Я тура даю, якщо так! —
Шепоче трава серед тиші:
— Якби я була найсильніша,
Не їли б мене барани.
Мене б не топтали вони...
А так,— що травиця? Бур'ян...
Найдужчий у світі — баран!

Пита Бімурзель барана:
— Це правду говорить вона,
Що ви, барани гордовиті,
Найдужчі у всьому світі?
Невже доведеться в журбі
Віддать цього тура — тобі?
— Ні,— мекнув баран біля вух,—
Найдужчий у світі — обух!

Всяк час — серце в нім кам'яне —
Він може убити мене,
Щоб зшити із мене кожух...
Найдужчий у світі — обух!

Кричить Бімурзель — вже не слуха,
Гукає-питає обуха:
— Скажи мені — і не крути!
Невже найсильніший — ти?
Як так, значить,— бий тебе грім! —
Цей тур буде зараз твоїм.
— Я чую, іще не оглух,—
Ображено мовив обух,—
Найдужчий не я, а миші!
Миші за всіх найсильніші!
Миші — скажу, як є,—
Згризли усе топорище моє!
Безсилий я, брат, проти них...
Миші — найдужчі за всіх!

Регоче юнак: — Брехні сущі!
Миші у світі найдужчі? —
І регіт не стримавши цей,
Пішов Бімурзель до мишей.
— Невже,— загукав до мишви,—
Найдужчі у світі — ви?
Невже ні за цапову душу
Вам тура віддать свого мушу? —
Пищать перелякано миші:
— Ми в світі за всіх найслабіші...

Кіт мурий у домі тут є
Він жить нам, мишам, не дає!
Він ловить нас, душить і їсть,
Хазяїну, звісно, користь,
А нам, як уловить,— квит...
Найдужчий у світі — кіт!

У двір Бімурзель заверта,
Зове-викликає кота:
— Киць-киць! —
А із припічка:— Няв! —
Біжить, муркотить, хвіст підняв.
— То це,— каже хлопець,— ти — кіт,
Якого боїться весь світ?
Тобі,— каже,— кицько мура,
Я мушу віддать свого тура?
Це ти?... —
Кіт ізвивсь, як змія.
І каже мисливцеві: — Я!
Я,— каже,— сильніший за всіх,
Мишей тих душу, наче бліх!
Я спритний, я сміливий, я...
Мов лук, гнеться спина моя!
Мов полум'я — очі вночі,
А кігті мої — як мечі!
А зуби — гостріші за ніж...
Давай мені тура скоріш! —
Як крикне юнак на кота,
Як схопить його за хвоста:
— Брись! — каже юнак.— Бо як дам! —
Взяв тура і з'їв його сам...

* *
*

Всміхалося сонце в росі,
Вітали мисливця усі!..
Злились голоси воєдино —
Гір, вітру, потоків гірських:
— Навік тобі слава, Людино,
Ти в світі — сильніша за всіх!!!

